

גיליון מורחב
במלאת 40 שנה לנפילתו
של שלמה אומן ז"ל עקה"ש
ובסופו רשימת הספרים שנסקרו ב'המעין'

מכון שלמה אומן
מכון מחקר תורני

המעין

גיליון 242 • תמוז תשפ"ב
[כרך סב, גיליון ד]

הַמַּעֲיָן

בתוכן:

- 5 יוידע קספר כולכם בדין... ברוך מחיה המתים' / **דבר העורך**
- 7 על שלמה אומן ז"ל
- 11 ביורים הלכתיים ויחסם למציאות / **שלמה אומן ז"ל**
- 16 מכתב בעניין היחס לשירות בצה"ל / **שלמה אומן ז"ל**
- 17 כל קבוע כמחצה על מחצה / **הרב אופיר סעדון**; תגובה: **פרופ' יונתן אומן**,
פרופ' ישראל אומן, **שהם בריס**

איגרות גדולי ישראל

- 26 איגרות רידב"ז אל רש"י הילמן זצ"ל בעל 'אור הישר' / **רבי יעקב דוד וילובסקי זצ"ל** (רידב"ז)
- 29 בעניין קנין בשבת / **הרב שלמה זלמן אורבך זצ"ל**

הלכה ואקטואליה

- 32 חיוב מזונות הילדים / **הרב דוד ברוך לאו**
- 47 קימה לכבוד רבו בזמננו / **שלום ניסים בוזגלו**, **ישי בורנשטיין**
- 54 נספח: **מכתב הרב יצחק יוסף**
- 54 האם מותרת 'המתת חסד' על ידי אמירה לגוי? / **הרב יצחק רונס**
- 65 דינו של בשר מתורבת מביצת תרנגולת או מביצית מופרית של פֶּרָה / **הרב פרופ' ארי זיבופסקי והרב יואל קניגסברג**; תגובה: **הרב זאב וייטמן**; תגובת המחברים ...
- 77 האם יש מקום לשימוש במכשיר "אמזון אֶקו" ודומיו בשבת? / **הרב איתן קופיאצקי**
נספח: **מכתב הרב דוב ליאור**

ענייני שמיטה

- 91 חשבונות השמיטה התמוהים בספר כפתור ופרח / **שי ואלטר**
- 102 "בחריש ובקציר תשבות" – שיטת הרמב"ם: שיעור ודברים לזכרו של
מור' הגאון המופלא רבי שלמה פיער זצ"ל / **פרופ' דוד הנשקה**
- 116 ביורים בעניין פירות שביעית בצה"ל / **הרב מרדכי עמנואל**;
תוספת מאת **הרב אליעזר רייכמן**

בירורי הלכה

- 126 לבירור המושג התלמודי 'גובהה של עיר' / **פרופ' יוסי כץ**
- 135 'עשר בשביל שתתעשר' רק בצדקה שקעבר למעשר / **הרב מיכאל דושינסקי**

עוד על שיטת הרב שאול ישראלי זצ"ל בפרשת 'האח והאחות' לאור ממצאים חדשים /
140 הרב אורי רדמן

לבוא חמת - 'מעלני אנטוכייה': האם קטנו התרגומים הארצישראלים מפשוטו
של מקרא? / הרב ד"ר מרדכי הלפרין

תפילה ולשון הקודש

156 מיפוי נוסחי התפילה / הרב אהרן גבאי

לשון הקודש או שפה שמית? תורה ומדע בשאלת מוצא הלשון העברית /
185 הרב ד"ר יהונתן וורמסר

תגובות והערות

עוד בעניין פירסום מכתבים אישיים ישנים / הרב עמיחי כנרת; 'מבורכת ה' ארצו' /
196 הרב איציק אמת; תגובה בעניין דרכי פסיקת הלכה / פרופ' אביעזרי פרנקל ...

זיכרון להולכים

הספד על הרב שלמה גורן זצ"ל / הרב זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל

"מה' מצַעֲדֵי גֶבֶר וְאָדָם מֵהַ יָבִין דְּרָפֹו": דברים לזכר דודי פרופ' יעקב שויקה ז"ל /
204 הרב חיים סבתו

208 משה עבד ה': על סבא הרב פרופ' משה דוד טנדלר זצ"ל / הרב שמואל רפפורט

ארבעה כתרים: מחשבות וזיכרונות לזכרו של רבינו הרב שמחה הכהן קוק זצ"ל /
212 הרב יהושע וייסינגר

על ספרים וסופריהם

שרידים מפירושו למסכת אבות המיוחס לריטב"א או לתלמידו / פרופ' יעקב שמואל שפיגל
218 אקדמות למהדורה מתוקנת של מורה נבוכים בתרגום רבי שמואל אבן תיבון /

240 הרב יהודה זייבלד

255 התרגום החדש לאנגלית של ספר 'שומר אמונים' לרבי יוסף אירגס / פרופ' עווד ישראלי
להגהות על הש"ס מאת הרא"מ הורוויץ מפינסק זצ"ל וילקוט המפרשים החדש' של

259 מהדורת 'עוז והדר' / הרב יעקב טריביץ

קווים לדרכי לימודו ולמדיניותו ההלכתית של מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל,
264 ע"פ הקדמתו לשו"ת 'ביע אומר' / הרב נתן קוטלר

274 נתקבלו במערכת

309 רשימת הספרים שנסקרו במדור 'נתקבלו במערכת' בגיליונות 'המעין'

379 רשימת הספרים שנכתבו עליהם מאמרי סקירה וביקורת בגיליונות 'המעין'

388 רשימת המאמרים בכרך סב [גיליונות 242-239]

שלום ניסים בוזגלו; ישי בורנשטיין

קימה לכבוד רבו בזמננו

מקור דין קימה מפני רבו
כמה פעמים ביום צריך לעמוד מפני רבו?
האם יש איסור לעמוד יותר מפעמיים?
דין תלמידי חכמים הלומדים יחד
הקימה בזמננו מפני הרבנים בישיבות
סיכום
נספח: מכתב הראשל"צ הגר"י יוסף שליט"א

מקור דין קימה מפני רבו

נאמר בתורה (ויקרא יט, לב): "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן". הגמרא במסכת קידושין (לב, ב) לומדת מפסוק זה שיש חיוב לעמוד מפני אדם מבוגר בשנים אפילו הוא אשמאי (בור ועם הארץ - תוספות), ומפני תלמיד חכם אפילו הוא צעיר בשנים (דעת איסי בן יהודה שנפסקה להלכה). הגמרא (שם לג, א) כותבת כי יש חילוק בין חיוב הקימה מפני רבו המובהק, לבין זה שמפני רבו שאינו מובהק. מפני רבו המובהק צריך לעמוד מלא עיניו, ומפני רבו שאינו מובהק צריך לעמוד רק משיגיע לארבע אמותיו.

וכך פסק למעשה השו"ע (יו"ד סי' רמד סעיפים א-ב):

מצות עשה לקום מפני כל חכם, אפילו אינו זקן אלא יניק וחכים, ואפילו אינו רבו, וכן מצוה לקום מפני שיבה, דהיינו בן שבעים שנה. מאימתי חייב לקום מפניהם, משיגיע לתוך ארבע אמותיו עד שיעברו מכנגד פניו.

האחרונים (חיי אדם ח"א כלל סט אות ד, ושו"ת יביע אומר ח"ג יו"ד סי' יג אות ה, ע"פ דברי הטור סי' רמד) כתבו שצריך לעמוד מלא קומתו, ולא מספיק להדר (לקום מעט). עוד כתב השו"ע לגבי רבו המובהק (שם סי' רמב סע' טז): "חייב לעמוד מפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיתכסה ממנו שלא יראה קומתו, ואחר כך ישב", וברבו שאינו מובהק כתב (שם סע' ל): "עומד מלפניו משיגיע לארבע אמותיו". וכתבו האחרונים (חיי אדם שם אות י, ועוד) שרבו מובהק אינו מצוי כל כך היום.

כמה פעמים ביום צריך לעמוד מפני רבו?

בגמרא שם נאמר:

אמר רבי אייבו אמר רבי ינאי, אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית, כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים.

והכוונה, שכיון שהאדם מקבל את פני השכינה רק פעמיים ביום בקריאת שמע שחרית וערבית, אינו רשאי לעמוד מפני רבו יותר. הרי"ף לא הביא גמרא זו להלכה. וביאר הרא"ש (סי' נו) שהרי"ף לא פסק כך משום שהבין שרבי אלעזר המובא בהמשך הגמרא, שאומר בסתמא "כל תלמיד חכם שאינו עומד מפני רבו נקרא רשע", חולק על רבי ינאי, וסובר שאין קצבה למספר הקימות שיש לקום מפני רבו. וסברתו, שכמו שאם אדם מקבל פני שכינה כמה פעמים ביום הוא צריך לעמוד כל פעם באימה ובמורא, כך אם רבו נכנס כמה פעמים ביום הוא צריך לעמוד מפניו בכל פעם ופעם, והרי"ף פוסק כמותו ולא כרבי ינאי. לעומתם הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ו, ח) פסק כרבי ינאי, וכתב: "תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד אינו רשאי לעמוד מלפניו אלא שחרית וערבית בלבד, שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים".

השו"ע (יו"ד סי' רמב סע' טז) כתב שצריך לעמוד מפני רבו, אך לא הזכיר את דינו של רבי ינאי ש"אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית". הברכי יוסף (יו"ד סי' רמב ס"ק כא) מדייק מכך שמרן בשו"ע סובר כרבי אלעזר שצריך לעמוד מפני רבו בכל פעם שנכנס, ואין לדבר קצבה. הוא מסביר שהשו"ע פסק כרי"ף וכרא"ש ולא כרמב"ם, על פי מה שכתב בכלליו שהיכן שישנה מחלוקת בין הרי"ף והרא"ש לרמב"ם פוסקים כהרי"ף והרא"ש. הרמ"א (יו"ד סי' רמב סע' טז) הביא את דעת רבי ינאי וכתב: "יש אומרים דאין אדם חייב לעמוד לפני רבו רק שחרית וערבית".

התוספות (לג, ב, ד"ה אין ת"ח) כותבים שגם לפי מי שאומר שאינו חייב לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית בלבד, זהו דווקא בבית המדרש של אותו הרב, שהכל יודעים שכבר קם לפניו שחרית וערבית, אבל בשאר מקומות, או כשבאו פנים חדשות לבית המדרש שאין יודעים שהוא כבר קם, חייב לעמוד מפניו בכל פעם שנכנס כדי שלא יראה כמזלזל בכבוד רבו. וכך הביא הרמ"א (שם).

האם יש איסור לעמוד יותר מפעמיים?

יש לברר האם לדעת מי שפוסק כרבי ינאי ש"אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית", מותר לתלמיד לעמוד יותר משחרית וערבית אם רוצה?

התוספות (לג, ב ד"ה אין ת"ח) מסבירים שמה שאמר רבי ינאי אין הכוונה שאינו

1 הרמ"א לא סיים את דבריו במילים וכן נהגו או וכן עיקר כדרכו בכמה מקומות, ויש לעיין האם פסק כדעה זו. עיין בספר עין יצחק חלק ג עמוד תר, ועיין בהקדמתו של הפרי מגדים ליורה דעה (כללי הוראת איסור והיתר). בשו"ת שבט הלוי (חלק ה סי' קל) כתב שלהלכה קיימא לן כרמ"א, וכן הובא בקובץ "מבקשי תורה" (כרך ד קובץ כא-כב עמ' רמט) בשם הגרי"ש אלישיב שיש להקל כרמ"א.

רשאי כפשוטו, אלא הכוונה שאינו חייב, אך אם רוצה יכול לעמוד. וכך כתב הסמ"ג (עשין יג, עמ' לו במהדורת מכון שלמה אומן). אולם המהרש"ל (על הסמ"ג שם ד"ה פירוש) מדייק מהרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ו, ח) שאסור לתלמיד חכם לעמוד מפני רבו יותר משחרית וערבית. הוא מדייק זאת מכך שהרמב"ם כתב כלשון הגמרא "אינו רשאי", ואילו לגבי בעלי אומניות (אנשים העוסקים במלאכה) שינה הרמב"ם (שם הל' ב) מלשון הגמרא שבה כתוב "אינם רשאים" לעמוד מפני מביאי הביכורים "לאינם חייבים", ומכך שהרמב"ם אצלו לא שינה, וכתב "אינו רשאי" מוכח שאכן אסור לתלמיד לעמוד יותר משחרית וערבית.

הש"ך (יו"ד סי' רמב ס"ק לו) מדייק מכך שהרמ"א (שם סע' טז) שינה מלשון הגמרא שכתבה "אינו רשאי" וכתב "יש אומרים דאין אדם חייב לעמוד לפני רבו" וכו', שהרמ"א סובר שאם רוצה לעמוד מפני רבו יותר משחרית וערבית רשאי.

יש להבין את סברת התוספות והרמ"א המתירים, הרי לכאורה התלמיד מרבה בכך את כבוד רבו יותר מכבוד שמים בניגוד לדברי הגמרא! אפשר להסביר את העניין על פי דברי הנודע ביהודה (שו"ת נו"ב מהדורה תנינא או"ח סי' צד) שנשאל מדוע הטור והשו"ע השמיטו את הדין המובא בגמרא (ראש השנה טז, ב) שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל ואילו הרמב"ם (הל' ת"ת ה, ז) כתב דין זה, והשיב שהחיוב להקביל פני רבו ברגל נהג בזמן שבית המקדש היה קיים, אך כיום שאין חיוב לעלות לרגל אין חיוב להקביל פני רבו כדי שלא יהיה כבוד רבו מרובה מכבוד שמים. לכן הרמב"ם שדרכו להביא את הדינים הנוהגים בזמן המקדש למרות שאינם נוהגים כיום הביא דין זה, ואילו הטור והשו"ע שדרכם להביא רק את הדינים הנוהגים בזמננו השמיטוהו. הנודע ביהודה מוסיף, שהרי"ף והרא"ש הביאו דין זה אף על פי שדרכם להעתיק מהגמרא רק את הדינים הנוהגים בזמננו, מכיון שלמרות שאין חיוב בזמננו להקביל פני רבו מכל מקום נכון וראוי להקביל פני רבו גם בזמן הזה, ואין זה נחשב שמרבה את כבוד רבו יותר מכבוד שמים מכיון שהוא לא מחויב בכך, והוכחה לכך שהרי מצינו בעניין קימה מפני רבו "אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים", ושם הכוונה ב"אינו רשאי" שאינו חייב, אבל ראוי לקום מצד המוסר יותר משחרית וערבית. רואים אם כן שאין בעיה של "לא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים" כאשר אינו מחויב בדבר.

דין תלמידי חכמים הלומדים יחד

כתוב בגמרא בבא מציעא (לג, א) שתלמידי חכמים הלומדים יחד צריכים לעמוד זה מפני זה: "אמר עולא, תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה וקורעים זה על זה", ומסביר רש"י: "לפי שהיו יושבין תמיד בבית המדרש יחד, ומקשין ומפרקין,

וכולם למדים זה מזה". יש מקום לדון האם דין זה נוהג דווקא בתלמידי חכמים הלומדים יחד וכלשון הגמרא "תלמידי חכמים שבבבל או שדין זה נוהג גם בבחורי ישיבה הלומדים יחד גם אינם בגדר תלמידי חכמים², וכמו ששמע מסתימות השולחן ערוך (יורה דעה סי' רמב סעיף ל) שלא הצריך שהמלמד יהיה בגדר תלמיד חכם³. נוסף על כך, בגמרא לא מבואר האם צריכים לכבד זה את זה כרבו מובהק או כרבו שאינו מובהק, ונחלקו הראשונים בזה. הרא"ש (שם פ"ב אות ל) כתב, שהם צריכים לנהוג כבוד זה בזה כדין רבו מובהק, לקום זה מפני זה כמלוא עיניו, ולקרוע קרע שאינו מתאחה. גם הר"ן (חידושי הר"ן בבא מציעא לג, א ד"ה ת"ח) מבאר שאף על פי שלרבו שאינו מובהק צריך לעמוד משיגיע לארבע אמותיו, החמירו תלמידי חכמים שבבבל לנהוג זה בזה כדין רבו מובהק, כיון שלמדים זה מזה בכל יום ויום. לעומת זאת, הרמב"ן (תורת האדם, עניין הקריעה, כתבי הרמב"ן מהד' מוסה"ק עמ' נג) כתב שצריכים לכבד זה את כרבו שאינו מובהק, לקום זה מפני זה משיגיע לארבע אמותיו, ולקרוע קרע בעלמא. הב"י (רמב סע' ל) מדייק מכך שהרמב"ם (הל' ת"ת ה, ט) לא כתב שדין תלמידי חכמים שבבבל שונה מדין רבו שאינו מובהק, שסובר שדין תלמידי חכמים שבבבל, כדין רבו שאינו מובהק. דעה שלישית מצינו בראשונים והיא דעת המהר"ם מרוטנבורג (הלכות שמחות סימן עח) ותלמידו המרדכי (מועד קטן רמז תתקד) שכתבו שהדין של "תלמידי חכמים שבבבל" הוא חומרא בעלמא, "והיכא דנהוג כבוד, והיכא דלא נהוג לא נהוג".

השולחן ערוך (יו"ד סי' רמב סע' ל) כתב: "אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול עומד מלפניו וקורע עליו", מסתימת השולחן ערוך, שלא כתב שדין תלמידי חכמים שבבבל שונה מדין "לימדו דבר אחד", משמע שגם תלמידי חכמים הלומדים יחד צריכים לקום זה מפני זה כרבו שאינו מובהק. הרמ"א (יו"ד סי' שמ סע' ח) הביא את שלושת הדעות, וכתב שנהגו להקל בהסתמך על הדעה השלישית שדין "תלמידי חכמים שבבבל" הוא חומרא בעלמא, והכל תלוי במנהג (יש לעיין האם כוונת הרמ"א שנהגו להקל רק לעניין קריעה, או גם לעניין עמידה).

בזמננו נהגו בחורי הישיבות הלומדים יחד שלא לקום זה מפני זה, לפי הצד שהבאנו שדין "תלמידי חכמים שבבבל" הוא דווקא בתלמידי חכמים הלומדים יחד, מובן למה נהגו בחורי הישיבות שלא לקום זה מפני זה כיון שבדרך כלל בחורי הישיבות

2 בגדר חיוב הקימה מפני תלמיד חכם, כתב הרמ"א (יו"ד סי' רמד סע' א) שצריך לעמוד רק מפני תלמיד חכם שגדול מהעומד, וראוי ללמוד ממנו. הש"ך (שם ס"ב) מבאר בו, שזה בתנאי שאותו תלמיד חכם מופלג בחכמה יותר משאר העם. אמנם הרב עובדיה יוסף בספרו הליכות עולם (חלק ח עמ' קפו), כתב שהגדר הוא הגיע להוראה וידע לפסוק הלכה. אך אם אינו יודע לפסוק הלכה אע"פ שהוא לומד כל היום אין צריך לעמוד מפניו.

3 ראה בספר כבוד והידור בהרחבות בסימן א אות יב שדן בזה.

אינם בגדר תלמידי חכמים. ולפי הצד שהבאנו שדין "תלמידי חכמים שבבבל" הוא גם בחורי ישיבה גם אם אינם בגדר תלמידי חכמים, נראה לומר שבחורי הישיבות מסתמכים על המחילה הכללית של חבריהם (שמניחים שמסתמא חבריהם מוחלים אף על פי שלא אמרו כן במפורש) שלא יקומו מפניהם. וכפי שיובא עוד בהמשך, בעניין המחילה הכללית. עוד ניתן לומר שבחורי הישיבות מסתמכים על הדעה השלישית שהביא הרמ"א, שדין זה הוא חומרא בעלמא, והכל הולך אחר המנהג.

הקימה בזמננו מפני הרבנים בישיבות

לעיל ראינו כי להלכה נפסק שצריך לעמוד מפני רבו שאינו מובהק כשמגיע לארבע אמותיו. יש לברר האם בזמננו בחורי הישיבות צריכים לעמוד כשרבני הישיבה עוברים לידם תוך כדי שהם לומדים, או שנאמר שישנה כיום מחילה כללית של הרבנים ורצונם וכבודם שלא יקומו מפניהם בשעת הלימוד? דיברנו עם כמה מפסוקי זמננו ובררנו את דעתם.

- צילום תשובת הראשל"צ הרב יצחק יוסף שליט"א מובא להלן.
- דעת הרב אביגדר נבנצל שליט"א: יכול להיות שהרבנים מוחלים, ולכן התלמיד לא צריך לקום מלא קומתו אלא מספיק להדר פעם בבוקר ופעם בערב (הרב אמר שכך זה מעיקר הדין לאותם הנמצאים בקביעות בבית מדרש).
- דעת הרב אשר זליג וייס שליט"א: בחורי הישיבות אינם צריכים לקום מלא קומתם, אך הם צריכים לעשות הידור לכל אחד מהרבנים פעם בבוקר ופעם בערב. הרב הוסיף שהדין כך אף לדעת הסוברים שאין קצבה למספר הקימות, משום שבלאו הכי ישנה מחילה.
- דעת הרב יעקב אריאל שליט"א: בחורי הישיבות צריכים לקום פעם אחת בבוקר בזמן שהם לא לומדים, כגון כשהר"מ מגיע לפני התפילה, או בזמן שאחרי הלימוד. אולם בזמן שהם לומדים לא יתכן שהם יצטרכו לקום או להדר בכל פעם שהרב מתקרב אליהם, משום ששייבה בנויה על לימוד תורה, ואם יצטרכו לעמוד פעמים רבות במהלך היום מתי ילמדו?! כבוד הרמ"ם הוא שבחורי הישיבה ילמדו תורה, ואם הם קמים בזמן לימודם הם לא מכבדים אותם בזה, משום שבוזה הם מבטלים תורה.

הרב אביגדר נבנצל הוסיף שכאשר הרב נכנס לשיעור או מדבר עם התלמיד תלוי אם הרב מקפיד, אך ככלל על התלמיד לקום, ואם המנהג בישיבה שקמים כאשר

4. גם כאשר התלמידים אינם לומדים, יתכן שהרב מעדיף שבכל אופן לא יכבדהו בקימה מלא קומה. ואכמ"ל.

הרב נכנס לשיעור או כשהוא מדבר עם התלמיד כך יש לנהוג. דעת הרב אשר וייס שכאשר הרב נכנס לחדר השיעורים בתחילת השיעור התלמיד צריך לעמוד אפילו אם הוא נמצא באמצע הלימוד ואפילו אם הוא יושב רחוק מהרב, וגם אם הרב מדבר עם התלמיד על התלמיד לקום, שאין זה דרך ארץ שהרב עומד והתלמיד יושב. אולם לדעת הרב יעקב אריאל כשהרב נכנס לחדר השיעורים בתחילת השיעור כל מי שמחכה לתחילת השיעור צריך לעמוד, אבל מי שנמצא באמצע לימודו אינו צריך לעמוד, וכאשר הרב מדבר עם תלמיד התלמיד צריך לעמוד.

סיכום

- א. מצוה לקום מפני תלמיד חכם, ומפני רבו המובהק, וגם מפני רבו שאינו מובהק, ואפילו בפני מי שלימדו דבר אחד.
- ב. שיטת הרי"ף והרא"ש שאין קצבה למספר הקימות, ודעת הרמב"ם שצריך לעמוד שחרית וערבית בלבד. השו"ע פסק כדעת הרי"ף והרא"ש, והרמ"א ציין לדעת הרמב"ם.
- ג. הרמ"א כתב שגם לדעת המקילים אם נמצאים במקום אנשים שלא יודעים שהוא כבר קם מפני רבו צריך לקום שוב כשרבו עובר, כדי שלא יראה כמזלזל בכבודו.
- ד. לשיטת הסוברים שיש לעמוד שחרית וערבית, התוס' והסמ"ג כתבו שאם הוא רוצה רשאי לעמוד גם פעמים נוספות, והנו"ב הסביר שכיון שעושה כך מרצונו ואין חובה בכך אין כאן בעיה של 'לא יהיה כבודו גדול מכבוד שמים'. אמנם המהרש"ל דייק מהרמב"ם שאסור לעמוד יותר מאשר פעם בשחרית ופעם בערבית.
- ה. תלמידי חכמים הלומדים יחד, דעת הרא"ש והר"ן שהם צריכים לכבד זה את זה כדין רבו המובהק, דעת הרמב"ן [והרמב"ם] שהם צריכים לכבד זה את זה כרבו שאינו מובהק, ודעת המהר"ם מרוטנבורג והמרדכי שדין "תלמידי חכמים שבבבל" הוא חומרא בעלמא, והכל הולך אחר המנהג. מסתימת השו"ע משמע שהם צריכים לכבד זה את זה כרבו שאינו מובהק, והרמ"א כתב שנהגו להקל בהסתמך על דעת המהר"ם מרוטנבורג והמרדכי.
- ו. לגבי דין קימה והידור לרבנים בישיבות בזמננו קיימות דעות שונות בין פוסקי זמננו, והמנהג בדרך כלל להקל שמי שנמצא באמצע לימודו אינו עומד מלוא קומתו.

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

כ"ב אייר תשפ"ב, 2-1523/9"פ

לכבוד

הבתורים החשובים, השוקדים באהלה של תורה, כש"ת ה"ה שלום נסים בוונלו גר"ו, וישי בורנשטיין יצ"ו

שלום רב,

מה ששאלתם האם בני הישיבה צריכים לעמוד בפני הרבנים בישיבה כאשר הם עוברים בתוך ד' אמות בשעת הלימוד, והאם צריכים לקום מלא קומתם או שדי בהידור, והאם צריכים לקום בפני כל רבני הישיבה, או שדי לקום בפני הר"מ שלו.

עיין בשו"ת יביע אומר ח"ד ח"ד יו"ד (סי' י"ח) שד"ן שם, לגבי רק מובהק אם צריך ליהרר שלא להטריח את תלמידיו, או שמה אין צורך ליהרר בזה, שהרי נאמר (משנה י"ג) כל המונע תלמידו מלשמשו, כאילו מונע ממנו חסד, ואף פורק ממנו יראת שמים, והביא ראה שגם הרב המובהק צריך ליהרר להקפיד הדרך גם מפני תלמידיו, טמה שמצינו במנחות (ל"ג) שרבי היה לו פתח מיוחד ליכנס בו לבית המדרש, ופרש"י כדי שלא להטריח התלמידים לקום מפניו כשעה שעובר לפניהם.

וכן בקידושין (ל"ג) רבי זירא ואביי היו מקיפים, אע"פ שאביי היה ראש ישיבה ומופלג בחכמה ורבי זירא גדול הדור היה (פי' גיטין כ"ט).

והנה כל בני הישיבה חייבים לעמוד מלא קומתם בפני ראש הישיבה שלהם, כשמגיעים לר' אמותיהם, ואף שאיננו מגדולי הדור, ואפילו כשלא לימודם, כן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל, הביא דבריו בספר ברכת נפתלי (ח"א סי' ד' אות ב') וכן הביא בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל, וכן הורה הגר"ש וואנר זצ"ל, ואף בפני הרמ"ם ומגידו השיעורים חייבים לעמוד כשנכנסים לר"א, ומ"מ בשעת הלימוד סגי בהידור, וכן נהגו בישיבות, ואע"פ שבש"ע יו"ד (סי' רמ"ד פ"ג) כתב דאפילו בשעה שהוא עוסק בתורה צריך לעמוד, מ"מ נראה שבשעה שהביתורים נמצאים באמצע לימודם מוחלים הרבנים על כבודם, שאינם מעוניינים בהפרעתם של הביתורים בלימודם שיעמדו מלא קומתם בשביל לכבודם, וק"ל ת"ח שמחל על כבודו כבודו מחול, וכ"פ בש"ע (שם פ"ג ד"ה), ואע"ג דבסתמא לא אמרינן דמוחלים הם, מ"מ באמצע הסדר, מסתברא דודאי מוחלים הם, בכדי שלא יחבטלו ויצטרכו לעמוד מלא קומתם בכל פעם שנכנסים ויוצאים, וכעין זה כתב בספר מועדים וזמנים (ח"ג סי' רמ"ח ב"ה), ומ"מ הוסיף דהידור צריכים לעשות.

וכשראש הישיבה או א' מהרבנים בא לדבר עמו והוא יושב, צריך לקום ולדבר עמו, כי אין זה דרך ארץ שהוא יושב והם עומדים, כ"כ בספר מנוחת שלמה (ח"א סי' ל"ג), וכן דעת הגר"ש"א שהביא בספר ברכת נפתלי ח"א (שם כ"ט).

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

